

KÉRDŐJELEK A LÁTHATÁRON

IRTA: IVANFFY TAMÁS

Soha, mióta e világ fennáll, oly bizonytalanság nem töltötte el a népeket és nemzeteket, mint napjainkban. Viharfelhők borítják el a politika égét világszerte, valami tompa moraj ül a levegőben, hol itt, hol ott megdörög az ég, villám cikázik s utána megint néma csend ... De nem a békének, a megnyugvásnak beszélő és lelket megteremtő csendje, hanem az a titokzatos, vérsztigó hallgatás, amely a háboru alati a túlzásig pergőtt, a mindent elsöprő nehéz útegek pokoli bömbölését megelőzte.

Odajutottunk, hogy már az egész világ azt érzi: így tovább nem lehet, valaminek történnie kell! — De hogy mi lesz az a valami? — az elvesz a sejtelmek bizonytalanságában. A kérdőjelek egész tömkelege mered előttünk. Jelszavakban nincsen hiány. A békészerződés érinthetlensége az egyik, revíziója a másik oldalán. Páneurópa, német-oztrák vámanió, a Dunai Államok gazdasági szövetezése, világbéke, nacionalizmus, kommunizmus, a gazdasági termelés csődjé tarka egyvelegben és mindezekhez járul még egy mindennél sötétebb rém: világglazálás a civilizáció ellen, ami egyértelmű e szóval: világösszeomlás!

Hogy beteg, nagyon beteg az egész világ mostani rendje, az kétségtelen; de a felegyógyulás reménye még mindig nincsen kizárva. Nagy betegek jó orvosra és jó orvosságra van szüksége és ha szervezete nincsen még teljesen elhasználva, úgy az orvos jó diagnózisra és helyes gyógykezelésre utján meg a legválságosabb percekben, még a kámforinjekció közepette is jó fordulatot vehet betegség és felegyógyulhat.

A világ nagy betegségének diagnózisát adja és a gyógyítás eszközeit tárja fel Stoddard, világhírű amerikai társadalomtudósunk műve: "Lázadás a civilizáció ellen." Erről a könyvről Rothermere bátyja, Lord Northcliffe azt írta annakidején: Ennek a könyvnek mindenki könyvtárában kell lennie, aki tudni akar valamit az 1950 év világról". E könyv szigorúan tudományos, élettani kutatások, az ok és okozat törvénye alapján kimentatja az emberiség jóra, nemere törekvő típusának mérő elvontását. Az "Under-Man", az ember-alatti ember két életre az élettani kutatások eredménye alapján a maga megdöbbentő valóságában. E tpus nyomja a társadalmi rend fegyelmé, ez magát a jelen világrendben boldogtalannak érzi és így ösztönözterület felázad ellene, ha erre módja és alkalmat van.

Under-Man-ek pedig az egész világon vannak. A több oldalról szorító vasfogóban elmúlhat a fehér ember egész civilizációja, ha idejében nem eszmél és nem védekezik a világ e rettenő világredellen szemben. A legutolsó pillanathoz értünk. Bárha résen lenne és cselekednék a világ. Mert a költő szavai szerint: "Amit egy pillanat elmulaszt — az örökévalóság sem hozza vissza azt!"

FELEJTHETLEN EMLÉKEK

IRTA: OROSZ JANOS,

Mission, B.C.

A "Kanadai Magyar Ujság" eredeti tárcaja.

A poéták szerint az a legboldogabb, aki meghal az első szerelmi csók után. És aki nem hal meg az első csók után — annak egy felejthetetlen emlék marad az első csók. De az első csókon kívül is van még mind-egeknek valami felejthetetlen emléke. Van, akinek valami váratlan szerencse, van akinek valami ijtés és van, akire egy dal melódiája elkísér a sírig.

A bácsmezei Madaras község 1926 tavaszán nagy levente-ünneplésre készült. Mert itt gyűltek össze a bácsmezei leventék, hogy összeméjék a tudásukat és az erejüket. Mint-hogy akkor én is levente voltam így engemet már az ünneplés készülődése is érdekelt.

Az elfoglaltságom pedig azt is megengedte, hogy ott lehettem már a versenyter elvételénél is segítőkész. A levente-óktatók is ott voltak, akik sok iskolát járt, tapasztalt férfi lévén, sok hasznos dolgot tanított bennünket. Tőle is maradt egy felejthetetlen emlékem. A dolog úgy történt, hogy volt egy vödör mézkezdőknél a versenyálya kicsikozására. Amikor a mézkezdőt használhatónak akartuk tenni, az óktató felvett egy vödör vizet és ha meg nem fogták volna a kezében lévő vödör vizet, a nyugodtan öntött volna vizet a csaknem teli vödör mézkezdőre. Ez nekem egy felejthetetlen emlék maradt, mert hogy egy tanult ember és nem ismeri a mézkezdőt! Pedig ha a dolog más oldalról nézzük, akkor azt látjuk, hogy ez nem volt furcsa jelenet. Mert például nézzük csak Edisont, a nagy feltalálót. Az ő munkáját dícséri a mozgó mozi, ő találta fel a villanylámpát és a gramofont.

HOGYAN MARADTAK VÉDTELENÜL A MAGYAR HATÁROK?

SZENZICIONÁLIS ADATOK A MAGYAR-OSZTRÁK HADSEREG ÖSSZEOMLÁSÁRÓL — A KAPKODÓ POLITIKAI KISÉRLETÉK BOMLASZTÓ HATÁSA A FRONTOKON

Ugy az európai, mint az amerikai történetírást, a háboru számos más problémájának sorában a központi hatalmak összeomlásának kérdése is erősen foglalkoztatja. Mivel azonban az erre vonatkozó hítelek forrásanyag nagyrészt még nincs feldolgozva, sőt egyes országokban el van zárva a kutatás elől, mindössze csak egyes részletek kiterjeszkedő emlékiratokra vagyunk utalva.

Az angol, francia és amerikai történetírást is átvizsgálva megállapítható, hogy a háború legutolsó éveinek legújabb forráskutatások alapján igen meggyőző módon szálott szembe Szende Zoltán magyar-történetírő a német könyvpiacra megjelent munkájával. A hadilevéltári és egyéb adatok óriási tömegét tárta fel és egyrészt bebizonyította, hogy a magyar katona példátlan hősiességgel állt meg mindvégig a helyén, másrészt, hogy a hadsereg feloldását azok a kapkodó és céljuktól tévesztett politikai kísérletek okozták, köztük az emlékeztető királyi kiáltvány, melyek a hadsereg sorait egyszerűen megbontották. Hogy azután a magyar határ védelme elmaradt, olyan körülmények közt, amikor az sikerrel lehetett volna megkísérelni, az külön büne a magyar forradalmi kormányának. A könyv valóban megrázó részletekben gazdag. Egy nagyterjedelmű fejezetének adatait a következőkben igyekszünk röviden összefoglalni.

A HADSEREG ÉRTESÜL A BELSŐ BOMLÁSÁRÓL

Az osztrák-magyar hadsereg összeomlásának okát sokan abban az 1918 október 17.-én megjelent legfelsőbb kiáltványban látják, amely az osztrák tartományoknak megengedte, hogy lakosságuk nyelve szerint, nemzeti tanácsok előkészítése mellett, külön-külön államba tömörülve Ausztriát, amerikai, vagy svájci mintára államszövetséggé alakítsák át, amely Magyarországgal csak perszonálunió alakjában lenne összekapcsolva (közös uralkodó család) a kiáltvány intézkedéseit az uralkodó ugyanis hadparancs alakjában is közzétette. Ezenkívül pedig az újságok révén is értesültek róla a lövészárkokban, Mikor aztán éppen ennek hatása alatt 1918 október utolsó harmadában a front tartalékoknál nagy számban fordultak elő fegyverkezletégek a magyar csapatok egyrésze pedig követelték, hogy a magyar határok védelmére hazaszállítsák, posta- és újságtalálommal próbálták segíteni a dolgot. De ez rögtön olyan lázas nyugtalanságot eredményezett a fronton, hogy az intézkedést rövideen vissza kellett vonni. A hátszázag bomlasztó hírei folytatták utjukat a harcmezőben csak ott akadtak meg, ahol a csapatok sulyos terepen és általában tűzben állottak. Ilyen frontszakasz volt a gigász Grap-pa-sziklatomb, Tirol és Vene-

zia tartomány köz., amelynek védői tényleg az utolsó pillanatra hősiesen tartották magukat az október 24-e óta dúhngó olasz offenzíva ellen.

MEGBÉNEL A CSAPATOK HARCKÉPESSÉGE

A manifesztum azonban csak kezdete és közvetett oka volt a haderő bomlásának. Nyomon követte egy sor olyan intézkedés, amely a haderőt szerves összefüggésbe hozta a hátszázag politikai vajdászával és végleg azok áldozatává tette.

Wilson válasza, melyet még a manifesztum előtt elindított békeajánlatokra adott, s amely a cseh és délszláv nemzeti aspirációk elismerését tartalmazta, nemcsak az ausztrál népek nemzeti tanácsait erősítette meg elszakadási törekvésekben, de fenyegető fejlődési lehetőségeket nyertek átala az orosz forradalom óta itt-ott felbukkanó köztársasági mozgalmak is. Ezeknek az ellensúlyozására a király katonai irodája, — Az vezérkari főnök szerint a hadseregparancsnokság tudta nélkül — oly értelemben tájékoztatta a hadban álló seregek parancsnokságait, hogy az államforma kérdését a hadban álló sereg — tehát a tulajdonképpeni nép — megkérdése nélkül sehol sem szabad felvetni.

FÉLREÉRTIK A TEVES BÉCSI SZÖVEGÉST

Ha meggigóvetjük ennek a rendelkezésnek a hatását, filmszerűen változó események perenek le előttünk. Az intézkedés szövegébe szerencsétlen módon és helyen belekerült "megkérdésként" sok parancsnokság egy értelmezte, hogy a csapatok leszavaztatásáról van

szó, királyság, illetve köztársaság iránt. A szerajevói hadtestparancsnok tényleg éjjel ébresszta fel csapatát a szavazásra, amelynek eredménye kisebb többséggel — köztársaság volt. Hasonló a hatás az ukrán megszálló csapatok nagyrésznél is, amennyiben a parancsnok csapatait nem tájékoztatta az intézkedés igazi céljáról. Így a 308-as honvédek eleinte nem értették az intézkedést, de abban a pillanatban, amikor már szavazni akartak, az ezredes felémelte szavát, hogy értsék meg nincs szó szavazásról, hanem csak a király és a független Magyarországra való nyilatkozatról. A válasz kezezer trokból feldörgő éljenzés a királyra és a független Magyarországra. Általában, ahol az intézkedést a parancsnokságok átértették és elmagyaráztatták, az a lerongyolódott, éhező harc-csok sokkal logikusabbnak, irodékesebbeknek mutatkozott azoknál, akik Bécsben az intézkedést kitalálták.

Az olasz fronton is a 24-ik hadtest híres honvédhadosztályai kijelentették, hogy ők nem szavaznak, nem értik az ügyet, intézzék el a tiszturak.

ÁLTALÁNOS ZAVAR ÉS TAJÉKOZATLANSÁG

Közben újabb intézkedések történtek. Az uralkodót sikerült olyan értelmezéssel elhatározásra bírni, hogy a hátszázag katonai alakulatait támogathatják az illetékes nemzeti tanácsokat tevékenységükben, azonkívül pedig nemzeti hadseregeket engedélyeztek minden nemzeti állam részére. Minden frontkatonának, hazatérése után, joga volt szabad elhatározása szerint valamelyik nemzeti hadseregbe belépni s ecébből esküt is tenni. Egyidejűleg a harctéri alakulatok részére tájékoztatást bocsátották ki, mely szerint Ausztria régi államszerveinek hatáskörét nemzeti tanácsok vitték át Horvát-Szlavonországra és Dél-Dalmáciára és Krájinára együtt délszláv állammá tömörült, amely a flottát is megkapta.

Az intézkedések és tájékoztatások eredménye általános tájékoztatatlanság lett és hitetlen felfordulásra vezetett. A szerajevói parancsnok a nemzeti tanácsok támogatásának engedélyére összes csapatait a bosnyák szeparatisták rendelkezésére bocsátotta, a temesvári katonai parancsnok pedig rögtön elutazott cseh hazájába. Mivel a fronton egy magasabb horvát parancsnok is elhagyta helyét, hogy megszerveze a délszláv állam haderejét, Boroevics tábornagot felhívva titkoltan közölt az intézkedés ellen és kijelentette, hogy ilyen körülmények között nem vállalhat felelősséget a felsőbb vezetésért. Ablak alatt már felbomló, lövöldöző csapatok vonultak hazafelé. A hadtápcapatok, tábori vasutasok, kórházak, élelmezési raktárak, anyagtelepek legénysége szó nélkül felkerekedett, ismeretlen hazája felé — akkor, amikor az olasz front seregeinek zavartalan visszavonulása céljából legnagyobb szükség lett volna rájuk.

AMIKOR A MEGVÉDETTEK LESZERELIK A VÉDŐKET

A hátszázag forradalmak hírei megadagadt folyamok módjára árasztották el a hadban állott százazsereket, a hadtápcsoportok elhagyott, kifosztott vasúti csomópontjait, ahol az egyes szerelvények birtokért puskával, gépfegyverrel, kézi gránáttal véres harcok folytak. A hadseregparancsnokság az egyes nemzeti tanácsokhoz fordult, hogy illetékes csapatselejteket megnyugtatására küldjenek ki megbízottakat. Ez sem használt, mert a nemzeti tanácsoknak nem állott érdekében

csapatokat további kitartásra buzdítani, azok közül pedig egyik nemzeti tanács függetlenül cselekedett a másiktól. A magyar honvédelmi miniszterium kiküldöttet, akik függetlenlégi képviselők kíséretében a magyar hadtestekhez igyekeztek, csak Lalihaogib jutottak, ahol a szlovén nemzeti tanács november 2.-án letartoztatta őket, ugyiszintén az összes szabdásukról a frontra visszavont katonákat. A Boroevics had-csoport utolsó operációját a telefon-és távíróközvetítésével megskatálásával, élelmezési rak tárai lefoglalásával tette lehetővé. A híres Isonzo-hadtest két csapatában nem tudtak megbirkózni, tehát azok fegyvertek le, akiket tizenkét Isonzo csatán át hősiesen védett.

Horvátországban is hasonló állapotok uralkodtak, úgyhogy a Duna-Száva-vonal megvédése Kővess tábornagot sulyos feladattal állította. Mivel a dunai flotta, amelyet a flottának a délszlávok részére átadása Magyarországnak szántak, a folyóvédelem céljából nélkülözhetetlen volt, Kővess egyelőre nem akarták a Károlyi-kormány rendelkezésére bocsátani s az átadási intézkedést titokban tartották. Így a monitorkor november 1.-én még kémeény ágyúszámban fedezték a hajó alpesi hadtestnek a Száva innenső partjára való visszavonulását. Azután azonban a monitorkor rádiókészülékeik révén értesültek a flotta átadásáról, mire a legénység nem magyar része hazabocsátást kérte. A flottát Budapestre kellett bocsátani azzal, hogy a még magyar része hazabocsátását kérte egységük azután tizenkét Isonzo csatán át hősiesen védett.

Az olasz fronton is a 24-ik hadtest híres honvédhadosztályai kijelentették, hogy ők nem szavaznak, nem értik az ügyet, intézzék el a tiszturak.

LINDER: "NEM AKAROK KATONÁT LATNI!"

A monitorkor magyar zászlók felvonásával elindultak Budapestre, ahol Linder Bélák "az ellenforradalmár tengerész-társaságot" Magyarországra "semlegességére" hivatkozva rögtön leszerelték. Az emlékező volt, hogy Újvidéken többszáz kincstári rakomány üszályhajtó maradt, amelyet csak úgy lehetett volna Budapestre hozni, ha néhány monitor visszatér és Vu-kovárnál pár ágyúvelével ráijeszt a Dunát elzáró horvátokra. De hát Linderéknek az volt a fontos, hogy a magyar alakulatok az összes frontokon, ugyiszintén a Magyarországra, "mint semleges állam" területén álló összes többi csapatok is legyenek le a fegyvert.

A történelem nem szereti a kielézt ellentétet szembeállítását. Magyarország tragédiája, fájdalom, hőveikded bennük Mert abban a pillanatban ugyiszolván, amikor az összes frontokról Magyarországra védelem elindított csapatok a határállomásaikon begurultak, abban a pillanatban, amikor Mackensen az oláhokat fegyverrel fenyegette meg arra az esetre, ha visszavonuló seregei után az erdélyi szorosokat átelné, a parancsot adott az Aldunán álló másik német seregek a folyó vonalának további intézkedésig való tartására, — akkor kergette szét a Kővess-front és az erdélyi csoport összes alakulatait Linder Bélák újággban, sírgönyben, rádión közzétett fegyverletélt parancsa. Belgrádig jutott szerbeket pedig, akik sem misestre sem merték a németekkel összemérni fegyverüket, a Szerémségből átszökő kisvába dult foglyok hívták be a nagy hírrel, hogy minden osztrák-magyar katona szalad haza, itt az idő a megigért Szerémség és Bácska "felszabadítására". Így maradtak védtelenek a magyar határok akkor, amikor ezek védelmére legkedvezőbb volt a helyzet.

mentségül használ fel — mindig, nemcsak néha — nem mondhatnám, hogy bánt; olykor kedvem támad, szeretném bejárni szép magyar hazámat. Gondolom, hátha így lelkeim lángra gyullad, s valahol ... itt ... vagy ott ... elfog a hangulat, de már a szomszédban ... csak itt a határon, megállít ... nem enged ... fogva tart Trianon! Ugy bizony, Trianon! Tudod-e, Évikém, nálunk mostanában ez a szó nagy legény?! A magyar már többé nem emberger a gátot, a nyakára lépett, Évikém, Trianon! Mikor oldalámon csörgött a fényes kard, mikor a fél világ tépte a hós magyart, mikor még hajam közt csillogott a dér, mikor lettem bizott, szívembe' forrt a vér: Évikém, te akkor még kis gyermek voltál, s a katona bácsi tédén lovagoltál, aki parancsodat mohón leste, várta: "Ménjünk, bácsi, messze ... haza Kolozsvárra!" És látod Évikém — nem volt ez olyan rég — bár azóta nóttél, azért gyermek vagy még, mennyire fordult az idő járása, nem megy te már kincses Kolozsvárra! Mért is mennél oda? Ott mit is keresnél? Ismerlek, tudom jól, csak későbbé esnél, csak könyörögne, csak szíved fogja ... Úgyet sem vetnek ott igazságra, jogra! Mindent elfipornak, ami ott még magyar, az sem szent előttük, mit a sír eltakar, templomot gyaláznak, ha haza fog érni Pestre, azonnal fog írni levelet Évikének.

Két nappal később már hozta a posta a levelet Adorján Lászlótól, Évikének. A levél így szólt: Kedves Éviké! Muzsám mostanában nincsen jóba' velem, nem írok vereseket, nem bánt a szerelem, az sem hangol dalra, hogy zöldül a határ, hisz csak panaszt hallok: temérdek a fagykár. Sir a gazdaság, jajgat kereskedő, gyáros, Sir a falu, de még jobban sir a város. Siró arcot látok akár merre nézek ... Hát bizony Évikém, ebben nincs költészet. Pedig a lustaság, amit a poéta

óra, mint vihar felharsog: "Lóra, magyar, lóra!" s egy lesz az akarat ... itt ... ott ... és mindenütt ... nem verset írok én, elmelegyünk majd együtt, kincses Kolozsvárra, Évi, hazaszállunk, Mátyas szobra elé büszkén odaállunk, elmondjuk s hallja meg: észak, nyugat és dél ... "Mátyas te meghaltál, de az igazság — é!" Tisztelet: Adorján László.

A multkorában kaptam levelet Évikétől. Irja levelében, hogy a közelmúltban elvezette őt az én nagybátyám az oltár elé, ahol örök hűséget esküdtek egymásnak. És irja Éviké, hogy ő bizik, hogy az én nagybátyám elfogja még őt vezetni kincses Kolozsvárra és Mátyas szobra elé, ahol majd — elfogja mondani s hallja meg: észak, nyugat és dél ... "Mátyas te meghaltál, de az igazság — é!"

UJFAJTA ÁLLAT-BALZSAMOZAST TALALT FEL EGY MAGYAR

Fileg László magyar állatorvos újszerű hullakonzerváló eljárást talált fel, melynek tudományos és muzeális szempontból rendkívüli jelentőséget tulajdonítanak. Számos konzervált kutyát, macskát, madarat, halat mutatott be, amelyeket minden boncolás nélkül, az összes belső részekkel együtt konzervált úgy, hogy az állatok legtovább élőállat benyomását kelte.

AGYONVÁGOTT A FA EGY FARMERT

Saskatchewan Canora telepe közelében mult szerdán este nem tért vissza otthonába egy 56 éves ukrán származású farmer. Midőn családja kutatására indult, élettelenül találták meg egy fa alatt az irtáson. A kilencgyermekes apa gyökereitől akarta kiszelni a fát, amely oly szerencsétlenül esett rá, hogy agyonlötötte.